

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشکده اصول الدین
تهران
گروه علوم قرآن و حدیث
پایان نامه کارشناسی ارشد

موضوع:

وظایف والدین در قبال فرزندان از دیدگاه قرآن و حدیث

استاد راهنما

دکتر غلامحسین تاجری نسب

استاد مشاور

دکتر منصور پهلوان

نگارش

الهام اسلامی جمال آباد

سال تحصیلی ۸۸-۱۳۸۷

كلية اصول الدين

طهران

قسم: علوم القرآن و الحديث

رسالة ماجستير

عنوانها:

تكاليف الوالدين فى الاولاد (من القرآن و الحديث)

الاستاذ المشرف

الدكتور غلامحسين تاجرى نسب

الاستاذ المشاور

الدكتور منصور بهلوان

اعداد

الهام اسلامى جمال آباد

السنة ١٤٣٠

سپاسگزاری

نهایت سپاس و قدردانی و تشکر از اساتید محترم آقایان دکتر تاجری نسب و دکتر پهلوان به خاطر راهنمایی‌های ارزنده‌شان را دارم و از خداوند متعالی آرزوی عاقبت به‌خیری، شفای عاجل، سعادت و سلامت و عمر بابرکت ایشان را مسئلت دارم.

تقدیم

فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسَّنَا وَأَهْلَنَا الضُّرُّ وَجِئْنَا
بِبِضَاعَةٍ مُزْجَاةٍ فَأَوْفِ لَنَا الْكَيْلَ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا إِنَّ اللَّهَ يَجْزِي
الْمُتَصَدِّقِينَ^۱. [یوسف / ۸۸]

تقدیم به پیشگاه عظیم‌ترین و آسمانی‌ترین والدین؛ خاتم‌الانبیاء، رحمة للعالمین، حضرت ختمی مرتبت
محمد بن عبدالله (ص) ستایش شده آسمان‌ها و زمین و همسر فداکارش ام‌المؤمنین حضرت خدیجه
کبری (ع) مونس و آرام جان پیامبر (ص) و بهترین بانوی عالم.

به پیشگاه مقدس‌ترین، عقیف‌ترین و الهی‌ترین والدین و گرامی‌ترین، ارجمندترین و بی‌نظیرترین
فرزندان عالم؛ سیدالوصیین، امیرالمؤمنین حضرت علی بن ابی‌طالب (ع) و همسر مهربانش ام‌الائمہ، سرور
بانوان جهان، بهترین مادر عالم، حضرت فاطمه زهرا (س) و به بهترین فرزندان عالم امام حسن و امام
حسین (ع) سیدالشباب اهل الجنة و اهل بیت عصمت و طهارت (ع) به خصوص به محضر فرزند
برومندشان حضرت صاحب الزمان، یگانه منجی عالم بشریت و فخر زمان (عج) - روحی و ارواح
العالمین لتراب مقدمه الفداء.

و تقدیم به والدین عزیزم، پدر و مادر خوبم، که هرچه دارم از برکت وجود نازنین آنها و دعای خیر
آنهاست.

و تقدیم به همسرم، که اگر صبوری‌ها، حمایت‌ها و مهربانی‌هایش نبود، این متن نگارش نمی‌شد.

۱ . هنگامی که برادران بر او (یوسف) وارد شدند، گفتند: «ای عزیز مصر، ما و همه اهل بیت ما به (فقر و قحطی) بیچارگی
گرفتار شدیم و با متاعی ناچیز و بی‌قدر حضور تو آمدیم (محبّت فرما) پیمانہ ما را تمام بده و بر ما تصدّق کن که خدا
صدقه بخشنندگان را (نیکو) پاداش می‌دهد.»

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	چکیده
۵	مقدمه
۹	کلیات
۹	بیان مسئله
۱۰	اهداف پژوهش
۱۲	پرسش‌های پژوهش
۱۵	پیشینه پژوهش
۱۶	منابع پژوهش
۲۰	بخش اول: دوران جنینی
۲۱	۱. تأثیر کدام عامل بر جنین بیشتر است (وراثت یا محیط)؟
۲۳	۲. مراقبت‌های قبل از انعقاد نطفه
۲۴	۳. مراقبت‌های هنگام انعقاد نطفه
۳۰	۴. طبق روایات اسلامی در چه مواقعی انعقاد نطفه توصیه می‌شود
۳۲	۵. طبق قانون وراثت ازدواج با کدام دسته صلاح نیست
۳۸	بخش دوم: دوران کودکی
۳۹	فصل اول - دوران جنینی و مراقبت‌های آن
۴۱	۱-۱. تغذیه در دوران بارداری
۴۹	۲-۱. غذاهایی که مادر نباید مصرف کند
۵۰	۳-۱. مراقبت‌های لازم در دوران بارداری
۵۲	فصل دوم - برآوردن نیازهای روحی، معنوی، جسمی و مادی کودکان

باب اوّل - در زمان تولّد.....	۵۲
۱-۱. نیازهای روحی و معنوی در زمان تولّد.....	۵۲
الف) خواندن اذان و اقامه.....	۵۲
ب) گذاردن نام نیکو.....	۵۴
۲-۱. نیاز جسمی و مادی در زمان تولّد.....	۵۷
ج) عقیقه کردن.....	۵۷
د) ختنه کردن.....	۵۹
هـ) فواید بهداشتی ختنه.....	۶۱
و) راز ختنه.....	۶۱
باب دوم - تغذیه حلال (لقمه حلال).....	۶۲
۱-۲. چند نمونه از تأثیر اعجاب‌انگیز شیر در تربیت کودک.....	۶۹
۲-۲. شیر مادر و جایگاه آن از نظر قرآن و روایات.....	۷۱
۳-۲. چگونگی تولید و جریان شیر.....	۷۳
۴-۲. فواید شیر دادن به کودک.....	۷۴
۵-۲. مزایای شیر مادر نسبت به سایر شیرها.....	۷۶
۶-۲. دایه و شرایط آن.....	۷۸
باب سوم - بعد از تولّد.....	۸۲
۱-۳. نیازهای روحی و معنوی کودک بعد از تولّد.....	۸۲
الف) پرورش دینی کودک.....	۸۲
- در پرورش کودک از زیاده‌روی بپرهیزیم.....	۸۴
- آموزش تدریجی مسائل دینی.....	۸۷
- عواطف دینی کودکان را پرورش دهیم.....	۹۲
- از نقش ایمان در تربیت فرزندان غافل نشویم.....	۹۲

- ۹۸ اول جذب (تشویق) سپس آموزش
- ۹۸ تشویق کودکان به نماز
- ۹۹ صورت‌های تشویق
- ۱۰۲ برداشت کودک از مفاهیم دینی با بزرگسالان یکسان نیست
- ۱۰۳ (ب) احترام (ترحم) و محبت به کودک
- ۱۰۳ قرآن کریم در مورد رفتار با کودکان چه می‌فرماید؟
- ۱۰۴ از نظر روایات رفتار محبت‌آمیز چه نقشی در شخصیت کودک دارد؟
- ۱۰۶ کودکان چگونه می‌توانند محبت قلبی والدین را مشاهده کنند؟
- ۱۰۷ بهترین اعمال نزد پروردگار چیست؟
- ۱۰۷ حدیث پیامبر عظیم الشان اسلام در مورد محبت و ترحم به کودکان
- ۱۱۰ (ج) نوازش کردن و بوسیدن کودک
- ۱۱۱ دیدگاه رسول اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) درباره بوسیدن کودکان
- ۱۱۲ مولا علی (ع) چه چیزی را موجب عنایت پروردگار می‌داند؟
- ۱۱۳ (د) عدالت در میان کودکان
- ۱۱۳ معنای عدالت
- ۱۱۳ خداوند در قرآن در مورد عدالت چه می‌فرماید؟
- ۱۱۴ اهمیت عدالت بین کودکان از نظر رسول خدا (ص)
- ۱۱۵ بی‌عدالتی در میان اطفال چه عکس‌العملی دارد؟
- ۱۱۷ (ه) وفای به عهد
- ۱۱۷ اهمیت وفای به عهد از نظر قرآن کریم
- ۱۱۹ جایگاه وفای به عهد از منظر روایات معصومین (علیهم السلام)
- ۱۲۱ جلب اعتماد کودک از راه وفای به عهد
- ۱۲۳ دیدگاه قرآن در مورد عهدشکنان

- باب سوم - بعد از تولد ۱۲۶
- ۲-۳. نیازهای جسمی و مادی کودکان ۱۲۶
- الف) هم‌بازی شدن با کودکان ۱۲۶
- هم‌بازی شدن با کودکان چه تأثیری در پرورش شخصیت کودک ایفا می‌کند؟ ۱۲۶
- هم‌بازی شدن با کودک از منظر پیامبر(ص) و روایات ۱۲۷
- سیره پیامبر(ص) در مورد هم‌بازی شدن با کودکان ۱۲۹
- پیام‌ها و نتایج هم‌بازی شدن با کودکان ۱۳۱
- ب) آشنایی کودکان با ورزش (شنا و تیراندازی) ۱۳۲
- دیدگاه پیامبر(ص) در مورد ورزش ۱۳۳
- ج) عدم آزارسانی به کودک (انواع تنبیه) ۱۳۴
- تنبیه ۱۳۵
- انواع تنبیه ۱۳۵
- تقدّم تشویق بر تنبیه ۱۳۵
- تنبیه، آخرین درمان ۱۳۷
- تنبیهات عاطفی ۱۳۸
- تنبیهاتی که نباید از آنها استفاده کنیم ۱۳۹
- تنبیه بدنی ۱۴۰

بخش سوم: نوجوانی ۱۴۳

- فصل اول - حس مذهبی نوجوان ۱۴۴
- ۱-۱. بزرگ‌ترین قدرت برای مهار غرایز ۱۴۴
- ۲-۲. سن علاقه به مذهب ۱۴۶
- ۳-۱. دیدگاه امام علی(ع) در مورد اثرپذیری و تربیت نوجوان ۱۴۷
- ۴-۱. پرورش احساسات مذهبی در نوجوان ۱۵۴

الف) دعوت نوجوان به خدای بخشندهٔ مهربان دعوت به حب الهی، محبت خدا و پیامبر(ص) و آل او (علیهم السلام).....	۱۵۴
ب) نماز.....	۱۵۸
ج) روزه و زکات.....	۱۵۹
د) تلاوت قرآن.....	۱۶۱
ه) دعا و نیایش.....	۱۶۲
فصل دوم - احترام و تکریم به شخصیت نوجوان.....	۱۶۴
۱-۲. یکی از مهم‌ترین عوامل سازگاری و حسن تفاهم نوجوان در خانواده و اجتماع.....	۱۶۴
۲-۲. نظر پیامبر اکرم (ص) در مورد رفتار با جوانان.....	۱۶۷
۳-۲. طبقه‌بندی فرزندان از نظر رسول اکرم (ص).....	۱۶۹
۴-۲. معنای لغوی وزیر.....	۱۷۰
۵-۲. داستانی در مورد تکریم نوجوان توسط استاد عالم.....	۱۷۴
فصل سوم - فضیلت تحصیل علم و لزوم علم آموزی برای نوجوان.....	۱۷۵
۱-۳. جایگاه علما از دیدگاه قرآن.....	۱۷۵
۲-۳. طالب علم از دیدگاه امام رضا (علیه السلام).....	۱۷۶
۳-۳. کلام امیرالمؤمنین(ع) درباره ارزش علم.....	۱۸۱
۴-۳. کلام مولا علی (علیه السلام) در مورد لزوم علم آموزی در کودکی.....	۱۸۲
۵-۳. یک نمونه از مراقبت اولیای اسلام، در آموزش و پرورش نسل جوان.....	۱۸۴
بخش چهارم: جوانی.....	۱۸۶
فصل اول - انگیزه در ازدواج.....	۱۸۷
۱-۱. بهترین و بدترین امت از دیدگاه رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم).....	۱۸۸
۲-۱. فواید نکاح (اهم) از نظر صاحب معراج السعاده (ملا احمد نراقی).....	۱۸۹
۳-۱. ازدواج از دیدگاه آیات قرآن و روایات.....	۱۹۰

- الف) ازدواج و توالد ۱۹۰
- ب) ازدواج و محبت ۱۹۱
- ج) زناشویی و عفت ۱۹۱
- ۴-۱. محبوبترین سنت الهی در آیین اسلام ۱۹۳
- ۵-۱. یکی از نشانه‌های خوشبختی و سعادت مرد ۱۹۴
- ۶-۱. سنت پیامبر (ص) و ائمه اطهار (علیهم السلام) در مورد ازدواج و تشویق به آن .. ۱۹۴
- فصل دوم - ملاک‌های انتخاب همسر شایسته ۱۹۷
- ۱-۲. مهم‌ترین ویژگی همسر از دیدگاه قرآن ۱۹۷
- ۲-۲. اصول کلی در انتخاب همسر ۱۹۸
- ۳-۲. ویژگی‌های اختصاصی در ازدواج برای آقایان از دیدگاه روایات ۱۹۹
- الف) جنبه مذهب ۱۹۹
- ب) از لحاظ اخلاق ۱۹۹
- ۴-۲. ویژگی‌های اختصاصی در ازدواج برای خانم‌ها از دیدگاه روایات ۲۰۲
- الف) از نظر خانواده (اصالت خانوادگی) ۲۰۲
- ب) از جنبه ایمانی و اعتقادی ۲۰۲
- ج) از جنبه اخلاقی ۲۰۳
- ۵-۲. زن شایسته از نظر قرآن ۲۰۳
- د) از نظر فکری، ذهنی، جسمی، دوشیزگی، زایا بودن ۲۰۴
- ۶-۲. بدترین زنان از دیدگاه رسول اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) ۲۰۴
- فصل سوم - کسب درآمد (انتخاب شغل جوانان) ۲۰۶
- ۱-۳. شغل شایسته از نظر روایات ۲۰۶
- ۲-۲. دیدگاه پیامبر (ص) و ائمه اطهار (علیهم السلام) در مورد طلب حلال ۲۰۹
- ۳-۳. چه نوع فعالیت های اقتصادی در مکتب اسلام مورد تأیید و تشویق قرار گرفته؟ (از

نظر روایات) ۲۱۰

۳-۴. سربار جامعه از نظر رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) چه حکمی دارد؟ ۲۱۱

۳-۵. از نظر رسول خدا (ص) کسی که آبروی خود را از ذلت سؤال مصون بدارد در

پیشگاه الهی چگونه است؟ ۲۱۳

۳-۶. آیا سؤال از مردم برای کسی که از لحاظ جسمی سالم نیست جایز است؟ ۲۱۴

۳-۷. امیرالمؤمنین چه کسانی را از رحمت خدا به دور می‌داند؟ ۲۱۵

نتیجه‌گیری ۲۱۹

منابع و مأخذ ۲۲۱

چکیده

وظایف والدین در قبال فرزندان از دیدگاه قرآن و حدیث

وظایف را این‌گونه معنا کرده‌اند و در فرهنگ عمید این‌طور آمده: وظایف (به فتح واو و کسر همزه) جمع وظیفه.

وظیفه: (به فتح واو) جیره روزانه، کار و خدمت، (کاری که انسان مکلف به انجام دادن آن باشد)، جمع وظایف^۱.

در لسان العرب آمده: «وَوَظَّفَ الشَّيْءَ عَلَى نَفْسِهِ وَ وَظَّفَهُ تَوْظِيفًا: أَلْزَمَهَا إِيَّاهُ؛ خودش را مجبور کرد (ملزم کرد، واداشت).

«وَقَدْ وَظَّفْتُ لَهُ تَوْظِيفًا عَلَى الصَّبِيِّ كُلِّ يَوْمٍ حِفْظَ آيَاتِ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ - عَزَّوَجَلَّ» (هر روز کودک را بر حفظ آیات کتاب خدا مجبور می‌کردم و وامی داشتم).

و در تاج العروس آمده: «وَوَظَّفْتُ عَلَى الصَّبِيِّ كُلِّ يَوْمٍ حِفْظَ آيَاتِ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ - عَزَّوَجَلَّ - و

۱. فرهنگ عمید، ص ۱۰۷۳

۲. لسان العرب، ج ۹، ص ۳۵۸

يُقَالُ وَظَّفَ عَلَيْهِ الْعَمَلَ وَ هُوَ مُوْظَفٌ عَلَيْهِ^۱» هر روز وظیفه حفظ آیات کتاب خدا را بر کودک محوّل کردم و بر او کار محوّل کرد (واگذار کرد) و بر او محوّل شد (تحمیل شد).

و دوباره در تاج العروس ابن عباد گفته: «قال ابنُ عبادٍ الوظيفةُ (العهدُ و الشرطُ ج وظایف)»^۲ وظیفه به معنای رسیدگی کردن، توجّه کردن و متعهد کردن، ملزم کردن، مقید کردن (کسی را به چیزی)، شرط کردن (بر کسی چیزی را) می باشد و جمع وظیفه وظایف است.

در لسان العرب معنای دیگری برای وظیفه آورده: «ووظف: الوظيفة من كل شيء: ما يُقدَّر له في كلِّ يومٍ من رزقٍ أو طعامٍ أو علفٍ أو شرابٍ، وجمعها الوظائف و الوظف»^۳
در مختار الصحاح نیز شبیه همین آمده: «(الوظيفة) ما يُقدَّرُ لِلإنسانِ في كلِّ يومٍ من طعامٍ أو رزقٍ و قد (وظفه توظيفاً)»^۴ وظیفه از هر چیزی: آنچه برای او در هر روزی از رزق یا طعام یا علف یا شراب مقرر می شود (جیره روزانه، مقرری روزانه).

کلمه وظائف در لغت معادل کلمه تکالیف نیز به کار رفته، مناسب دیدم این کلمه را نیز موشکافی کرده تا معنای وظایف آشکارتر شود.

تکلیف را این گونه معنا کرده اند، در مجمع فرموده کلف به معنی ظهور اثر است و الزام شاق را از آن جهت تکلیف گویند که اثرش در انسان ظاهر می شود. تکلف آن است که انسان کاری را به مسقّت یا تصنع انجام دهد.

طبرسی فرموده: «التكليفُ الزامُ الشاقُّ» (در اینجا تکلیف به معنی الزام به عمل شاق است).^۵
در مختار الصحاح آمده: «كَلَفَهُ تَكْلِيفًا أَي أَمَرَهُ بِمَا يَشَقُّ عَلَيْهِ» (او را به چیزی که برای او

۱. تاج العروس، ج ۶، ص ۲۶۷ و ۲۶۸

۲. تاج العروس، ج ۶، ص ۲۶۶ و ۲۶۸

۳. لسان العرب، ج ۹، ص ۳۵۸

۴. مختار الصحاح، ص ۶۲۴ و ۶۲۵

۵. قاموس قرآن، قرشی، علی اکبر، ج ۶، ص ۱۳۷. (در قاموس قرآن یک معنای دیگری نیز برای تکلیف گرفته اند: «كَلَفْتُ بهذا الامر» یعنی به این کار حریص شدم و معنای دوم تکلیف تحریص و تحبیب به کار است که به نظر صاحب قاموس معنای تکلیف همین است، مخصوصاً در تکالیف دینی و قرآن.

سخت (سنگین) است امر کرد).^۱

و در فرهنگ عمید نیز چنین آمده: تکالیف: کارهای سخت، مشقت‌ها، جمع تَكْلِفَه.^۲

در آغاز می‌خواستیم از دوره جنینی و مراقبت‌های خاص آن شروع کنیم ولی به ذهنم خطور کرد که کدام عامل (وراثت یا محیط) در جنین مؤثرتر است، بعد از این‌که نگارش این مرحله به پایان رسید، طی مطالعاتی که داشتم متوجه شدم مراقبت‌های قبل از انعقاد نطفه هم اهمیت فوق‌العاده‌ای در سلامت و سعادت فرزند ایفا می‌کند، از این رو به توضیح این قسمت پرداختم و بعد مراقبت‌های دوره جنینی را به رشته تحریر درآوردم.

از وظایف والدین، شمول و پیوستگی آن در طول دوره زندگی فرزند است که گستره آن، دوره قبل از تولد، مقدمات انعقاد نطفه، مرحله آمیزش، دوره بارداری، شیردهی، دوران کودکی و... (پرورش دینی کودک، نوازش کردن و بوسیدن کودک، وفای به عهد و عدالت در میان کودکان، احترام و محبت به کودک، هم‌بازی شدن با کودک و...).

مرحله بلوغ (دوران نوجوانی)، احترام و تکریم به شخصیت نوجوان، بیدار کردن حس مذهبی نوجوان و... .

دوره جوانی و مرحله تزویج فرزند، ملاک‌های انتخاب همسر شایسته، نظارت و هدایت پس از تزویج و... را در بر می‌گیرد. در میان مراحل و دوره‌های گفته شده، دوره قبل از تولد، از حساسیت بسیار زیادی برخوردار است و همچون خشت اول ساختمان، تربیتی خواهد بود که اگر کج نهاده شود، ساختمان را دچار آسیب جدی می‌کند^۳ و اصلاح چنین ساختمانی، بسیار طاقت‌فرسا و مشقت‌بار است، اگر نگوئیم ناشدنی و چه بسا غیرقابل جبران خواهد بود؛ مانند

۱. مختار الصحاح، ص ۴۹۸؛ لسان العرب، ج ۹، ص ۳۰۷

۲. فرهنگ عمید، ص ۳۳۳

۳. خشت اول گر نهاد معمار کج تا اثری می‌رود دیوار کج

این که فرزند، کور یا لال یا... به دنیا بیاید. بنابراین اولین و مهم ترین مسئولیت تربیت فرزند، هم از لحاظ زمانی و هم از لحاظ رتبه، بر عهده پدر و مادر است تا از ابتدایی ترین لحظه ممکن، نسبت به تربیت فرزند سالم، شایسته و مفید اهتمام ورزند. و به فرموده مولای متقیان حضرت علی(ع) به فکر تربیت فرزندان فرمان بردار و خداترس باشند!

در پایان یادآور می شوم که وظایف والدین نسبت به فرزندان فراتر از این هاست، منتها در این پایان نامه سعی شده رئوس و اهم وظایف والدین نسبت به فرزندان ذکر شود. امید است چراغی باشد فراسوی والدین فردا برای روشن تر شدن راه پرپیچ و خم تربیت فرزندان و گامی باشد به سوی متعالی کردن تربیت نوگلان باغ زندگی مان. به انتظار آن روز - ان شاء الله.

۱. امام علی(ع): «ما سَأَلْتُ رَبِّي أَوْلَادًا تُضَرُّ الْوَجْهَ، وَ لَا سَأَلْتُهُ وَ لَدًا حَسَنَ الْقَامَةِ، وَلَكِنْ سَأَلْتُ رَبِّي أَوْلَادًا مُطِيعِينَ لِلَّهِ وَ جَلِينَ مِنْهُ، حَتَّى إِذَا نَظَرْتُ إِلَيْهِ وَ هُوَ مُطِيعٌ لِلَّهِ قَرَّتْ عَيْنِي» (از پروردگارم فرزندان خوش سیما و خوش قامت نخواستم، از او فرزندان فرمان بردار و خداترس خواستم تا وقتی به او نگاه کردم و دیدم از خدا فرمان می برد چشمم روشن شود). (بحار الانوار، ج ۱۰۴، ص ۹۸، حدیث ۶۶)

مقدمه

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَى عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجًا!

سپاس فراوان آفریدگاری را سزااست که جهان هستی را همسان و هماهنگ با احتیاجات و نیازهای بشر سامان داده و با تدبیر حکیمانه خود آن را پرورده است. تحیات و درود نامحدود بر والاترین معلم و مربی انسان یعنی پیامبر گرامی اسلام (ص) که با مدد وحی الهی و کتاب آسمانی، بشریت را به صراط مستقیم و رهنمودهای درخشان فرهنگ و تمدن آشنا ساخته است، و همچنین بر امامان و پیشوایان راه حق که همواره اهتمام و عنایات خود را بر تعلیم و تربیت جامعه بشری مصروف داشته‌اند.

خانواده کانونی متشکل از پدر و مادر و فرزندان می‌باشد. این کانون پرمهر و محبت از زن و مردی تشکیل یافته که روزی جدا از هم زندگی می‌کردند و پس از وصلت و ازدواج، خود تشکیل‌دهنده یک خانواده شده‌اند. چیزی که انگیزه تشکیل خانواده می‌شود، عشق و علاقه به

۱. الکهف / ۱: «ستایش و سپاس مخصوص خداست که بر بنده خود این کتاب بزرگ (قرآن) را نازل کرد و در آن هیچ نقص و عوجی نهد.»

زندگی مستقل، و نیز ارضای غرایز و از آن جمله، غریزه عاطفه و آرام زیستن در کنار همسر است، که قرآن نیز بدان اشاره می‌کند:

وَ مِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا
إِيَّاهَا...!

و از نشانه‌های خداوند این است که از خودتان همسرانی برایتان
آفرید تا در کنارشان آرام گیرید....

پس از ازدواج، زن و مرد دوست دارند دارای فرزند باشند؛ و حتی اگر از موقع معین بگذرد و صاحب فرزندی نشوند، ناراحت و غمگین می‌شوند. فرزند مایه آرامش پدر و مادر و سبب تحکیم خانواده و محبت بین پدر و مادر است. در خانه‌ای که فرزند نیست، مرد و زن احساس کمبود می‌کنند و از زندگی لذت چندانی نمی‌برند.

اینک باید دید، والدین در قبال فرزندان که رسول گرامی اسلام آنها را مایه برکت خانه می‌داند و در واقع زندگی بدون آنها سرد و بی‌لذت است چه وظیفه‌ای دارند؟

در جهان امروز همه چیز رو به پیشرفت گام برمی‌دارد و تغییر و تحولی عظیم در علم و تکنولوژی و ارتباط و... به وجود آمده است. بدیهی است که این دگرگونی بر زندگی خانوادگی و مناسبات اجتماعی نیز بی‌تأثیر نخواهد بود. همگان بر این مهم اتفاق دارند که تربیت و ارتباط با کودکان امروزی - که در عصر مدرنیته و دورانی که شعار آزادی بشریت در همه‌جا طنین‌انداز است - روش‌های بدیع و متفاوتی از گذشته را می‌طلبد.

همه ما عقیده داریم که شیوه‌های تربیتی دنیای دیروز، که مبتنی بر رعب و هراس بود، در دنیای امروز اثربخشی خود را از دست داده است. این روش‌های منسوخ، میل به سرکشی را در

بچه‌ها افزایش داده و نه تنها وسیله‌ای برای کنترل فرزندان نیست، بلکه سببی است تا کودک به صحبت‌های والدین گوش ندهد و در مقام همکاری نباشد.

اکنون والدین مضطربانه از خود می‌پرسند، چگونه می‌توانیم در تربیت فرزندان خود موفق شویم و بر این همه پیچیدگی و تنوع مشکلات فایق آییم؟ حال چه شیوه‌ای را می‌بایست جانشین روش‌های اشتباه گذشته کرد؟ گروهی با مردود دانستن شیوه‌های غلط گذشته به کودکان خویش آزادی‌های نامحدود دادند و تمامی نیازهای آنها را برآورده ساخته و در جلب رضایت فرزندان کوشیدند؛ نتیجه این شد که بچه‌ها به موجوداتی پرتوقع مبدل شدند که همه تلاش و ایثار والدین خود را وظیفه آنها می‌شمردند و دیگر بزرگداشت و احترامی نسبت به پدر و مادر خویش حس نمی‌کنند. آنها از این همه آزادی برای سلطه‌جویی و اعمال کنترل بر والدین استفاده نمودند... و حالا این سؤال مطرح می‌شود که چه کار باید کرد کودکانی که باید چشم و چراغ خانه (روشنی دیده و دل پدر و مادرشان) باشند سبب ناراحتی و نارضایتی آنان شده‌اند.

پس چه باید کرد؟

متأسفانه به رغم شتاب تحولات و پیشرفت‌های روزافزون این عصر، طرز تربیت فرزندان هنوز به همان شیوه دوران تاریک و جهالت است و این نیست مگر به دلیل عدم آگاهی و ناکافی بودن دانش در این زمینه. از این روست که بین والدین و فرزندان روزبه‌روز شکاف و جدایی پدید می‌آید و خطوط ارتباطی بین آنها دچار فرسودگی و پارگی می‌گردد... .

پس به این نتیجه می‌رسیم که برای هماهنگ شدن با شتاب کنونی، چاره‌ای جز تغییر روش‌های پدر و مادری نیست و چگونگی رسیدن به این هدف، بالا بردن سطح آگاهی‌ها با توجه به آیات و روایاتی که در این زمینه هست و به کار بستن مهارت‌های نو و شگرف در امر تربیت می‌باشد. با کسب علم و با اطلاع از روایاتی که در این زمینه وجود دارد، از اطمینان لازم و اعتماد به

نفس کافی، برای تربیت فرزندان خود برخوردار می‌شویم، و می‌توانیم به نیاز کودکانمان پاسخی منطقی و درست ارائه دهیم. این رساله در نظر دارد که به چگونگی برخورد با فرزندانمان از نگاه آیات و روایات پردازد و به سؤالات و ابهاماتی که در این زمینه در ذهن پدران و مادران نقش بسته، پاسخ گوید و شیوه‌های مثبت ارتباط در خانواده را پیشنهاد دهد تا فرزندانی تربیت نماییم که مایه افتخار خانواده و جامعه و نمود کامل فرزند صالح^۱ از دید قرآن و حدیث باشند.

۱ . قال رسول الله (ص): «إِنَّ الْوَلَدَ الصَّالِحَ رِيحَانَةٌ مِنْ رِيَاحِينِ الْجَنَّةِ» (الكافی، ج ۶، ص ۳، ح ۱۰)